

УДК 347.91

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.44>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ В РОБОТІ АДВОКАТА

Гнатів О.Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: 0000-0002-0119-3508

Гнатів О.Б. Цифровізація електронного судочинства: сучасні виклики та реалії в роботі адвоката.

На сьогоднішній день відбувається активна цифровізація різних сфер громадянського суспільства. Пандемія коронавірусної інфекції (COVID-19), що розпочалася у 2020 році, зумовила високе зростання використання цифрових технологій різними органами державної влади, підприємствами, судовими органами. Цифровізація не оминула й інститут адвокатури. У статті розкривається значимість цифрових технологій для оптимізації функціонування всіх галузей суспільства, зокрема інституту адвокатури. Автор виділяє основні нововведення в діяльності адвокатури внаслідок впровадження електронних технологій. Розглядаються та аналізуються як позитивні, так і негативні сторони цифровізації адвокатури та загалом інформаційної системи правосуддя України. У статті наголошується, що цифровізація спрямована на спрощену взаємодію між правоохоронними, судовими органами та адвокатом, впливає на професійну взаємодію адвоката з довірителем, де нові «компетенції» та можливості адвоката дозволять відстежувати інформацію про хід розгляду справи, знайомитись із судовими актами. Проаналізовано приклади електронних ресурсів, інформаційних систем, які використовуються адвокатами у процесі надання юридичної допомоги. Виділено переваги та недоліки цифровізації інституту адвокатури, зокрема технології «Електронний суд» в умовах існуючих пріоритетів у частині всебічного захисту прав і свобод людини, а також забезпечення доступу до органів правосуддя. Наведено можливі заходи, актуальні для вирішення проблем, які можуть виникнути на практиці внаслідок впровадження зазначених технологій в адвокатуру та адвокатську діяльність в сучасних умовах. Таким чином, у процесі дослідження автор приходить до висновку, що професійна діяльність адвоката набуває іншої форми у вік цифрових технологій, що дозволяє виробити нові механізми для її якісної найкращої реалізації. Робиться висновок, що в даний час цифровізація адвокатури не зможе активно працювати без взаємодії та цифровізації самої правоохоронної та судової системи.

Ключові слова: цифровізація, інститут адвокатури, адвокатська діяльність, Електронний суд, електронне судочинство.

Hnativ O.B. Digitalization of electronic justice: modern challenges and realities in the work of a lawyer.

Today, various spheres of civil society are undergoing active digitalization. The coronavirus infection (COVID-19) pandemic, which began in 2020, has led to a high growth in the use of digital technologies by various government agencies, enterprises, and judicial bodies. Digitalization has not bypassed the bar. The article reveals the importance of digital technologies for optimizing the functioning of all sectors of society, in particular the bar. The author highlights the main innovations in the activities of the bar as a result of the introduction of electronic technologies. Both positive and negative aspects of the digitalization of the bar and the information system of justice in Ukraine in general are considered and analyzed. The article emphasizes that digitalization is aimed at simplified interaction between law enforcement, judicial bodies, and the lawyer, and affects the professional interaction of the lawyer with the client, where the new "competences" and capabilities of the lawyer will allow him to track information about the progress of the case, familiarize himself with judicial acts. Examples of electronic resources and information systems used by lawyers in the process of providing legal aid are analyzed. The advantages and disadvantages of the digitalization of the institute of advocacy are highlighted, in particular the «Electronic Court» technology in the context of existing priorities in terms of comprehensive protection of human rights and freedoms, as well as ensuring access to justice. Possible measures are presented that are relevant for solving problems that may arise in practice as a result of the introduction of these technologies into the advocacy and advocacy in modern conditions. Thus, in the process of research, the author comes to the conclusion that the professional activity

of a lawyer takes on a different form in the age of digital technologies, which allows developing new mechanisms for its high-quality best implementation. It is concluded that at present, the digitalization of the advocacy will not be able to work actively without the interaction and digitalization of the law enforcement and judicial systems themselves.

Key words: digitalization, institute of advocacy, advocacy, Electronic Court, electronic justice.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день відбувається активна цифровізація різних сфер нашого суспільства. Пандемія коронавірусної інфекції (COVID-19), що розпочалася в Україні у 2020 році, збройна агресія росії проти України зумовили високе зростання використання цифрових технологій різними органами державної влади, підприємствами, судовими органами. Цифровізація не оминула й інститут адвокатури. У цій статті ми розглянемо основні напрямки введення цифрових технологій до правового інституту адвокатури. Також приділимо увагу проблемам, які можуть виникнути на практиці, внаслідок впровадження зазначених технологій у адвокатуру та адвокатську діяльність.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу проекту запровадження в Україні Електронного суду через призму роботи адвокатів як одного з видів прояву цифровізації судочинства.

Стан опрацювання проблематики. Питання цифровізації електронного правосуддя, зокрема через призму роботи адвоката активно досліджуються науковою спільнотою. Певні аспекти даної тематики досліджуються в роботах В.В. Сердюк, М.М. Середницька, О.В. Сковчиляс-Павлів, О.Р. Кібенко, М.Я. Швець, В.О. Кібець, І.А. Ясинок, В.В. Білоус та інші.

Виклад основного матеріалу. Адвокатура є одним із найважливіших інститутів громадянського суспільства. Цей інститут створено з метою забезпечення громадянам конституційного права на отримання кваліфікованої юридичної допомоги [10, с. 236]. Саме тому слід детально розібратися в наслідках цифровізації адвокатської діяльності. Оскільки у разі виникнення проблем, може відбутися погіршення якості послуг, що надаються, а внаслідок цього зниження довіри громадян до вищезазначеного інституту.

Цифрова трансформація судової системи розпочалася ще у 2012 році з впровадженням «Єдиного державного реєстру судових рішень». Широкомасштабна агресія росії проти України у лютому 2022 року стала каталізатором для прискорення судової реформи, яка до того часу впроваджувалася доволі повільними темпами. Необхідність гарантувати безперебійність роботи судів та, що найважливіше, безпеку здійснення правосуддя в умовах війни змусила владу впроваджувати електронну систему судочинства. За короткий період було створено досить дієвий механізм, який справді допоміг досягти поставлених цілей. Однак, як часто трапляється, швидке проведення реформ зазвичай супроводжується низкою проблем. Тому, попри високу результативність електронного судочинства, його функціонування характеризується багатьма технічними вадами, усунення яких є ключовим завданням для завершення реформування системи правосуддя.

Одним із важливих кроків цифровізації адвокатської діяльності є створення спеціалізованих автоматизованих систем, які оперативно допомагають в роботі адвокатів. Дані системи дозволяють здійснювати подання документів в електронному вигляді, відстежувати через мережу Інтернет інформацію про хід розгляду справи, ознайомлюватися з судовими рішеннями. Адвокат, як ніхто інший, повинен розумітися у зазначених системах. Це дозволить швидко і ефективно проводити підготовку до судового засідання, збирання необхідних документів. Беззаперечно, дані інформаційні ресурси позитивно впливають як на інститут адвокатури, так і на судову систему загалом.

Проаналізувавши процес цифровізації адвокатської діяльності, можна виділити такі її плюси:

1. Зниження тимчасового зайвого навантаження на адвокатів.
2. Спрощені процедури подання адвокатських запитів, подання судової документації.
3. Вирішення проблеми «кишенькових» адвокатів.
4. Надання офіційних відомостей про адвокатів та адвокатських об'єднань на сайті у вигляді цілісної бази, що дозволить знизити кількість шахрайських злочинів (створення шахраями недійсних сайтів про надання адвокатської допомоги).
5. Зниження фінансових витрат як для адвоката, так і для клієнта (у випадках онлайн-консультацій та ін.)

Безумовно, переваги, які супроводжують цифровізацію електронного правосуддя діяльності адвоката, пов'язані з низкою проблем, які виникають внаслідок інтенсивного використання правозахисником останніх досягнень науково-технічного прогресу. В даному випадку йдеться про такі проблеми як:

1. Ризик порушення адвокатської таємниці, який, з одного боку, пов'язаний з необережністю, неухважністю самого адвоката, який у певних випадках може відправити матеріали у справі свого

доказу на неправильну електронну пошту, до прикладу. З іншого боку, можливо навмисне вторгнення у діловодство адвоката з метою викрадення конкретних відомостей за допомогою здійснення комп'ютерних злочинів та кібератак.

У такому випадку для вирішення зазначених складнощів можна підвищити інформування адвокатів за способами шифрування та кодування даних, прямо пов'язаних з інтересами клієнта, який довірив захист своїх прав даному адвокату. З цього випливає, що необхідно постійно інформувати адвокатів про нові види комп'ютерних правопорушень і методи їх вчинення [5, с. 244].

2. Використання інформаційних технологій знижує можливість комунікації адвоката як з довірителем, так і представниками органів публічної влади, правоохоронними структурами, що впливає на ефективність роботи адвоката. Мається на увазі, наприклад, що онлайн-комунікації з довірителем не дозволяє адвокату достатньою мірою оцінити ступінь його емоційного стану для того, щоб виявити істинність його намірів, щирість свідчень [3, с. 42].

У такому разі вирішити вказану проблему можуть курси підвищення кваліфікації, які адвокати зобов'язані щорічно проходити, метою яких є оволодіння навичками консультації онлайн, вивчення психологічних прийомів і методів діагностики клієнта в розрізі спрямованості надання йому конкретної правової допомоги.

Слід підкреслити, що підготовча робота до впровадження електронного судочинства тривала чотири роки. Лише після ухвалення Вищою Радою правосуддя 17.08.2021 рішення № 1845/0/15-21, яким було затверджено Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), розпочалося його фактичне впровадження. Водночас офіційний старт роботи підсистеми «Електронний Суд» для всіх бажаючих відбувся лише 5 жовтня 2021 року [11, с. 38-39].

Варто зазначити, що наприкінці 2021 року використання таких модулів ЄСІТС, як «Електронний кабінет», «Електронний Суд» та підсистема відеоконференцв'язку, не мало обов'язкового характеру. Причиною цього стала наявність у системі багатьох технічних вад, які усувалися поступово [9, с. 237].

Згодом модуль «Електронний Суд» став обов'язковим для значної кількості осіб, проте й досі містить чисельні проблеми. Ми свідомо не розглядатимемо такі його вади, як цифрову нерівність серед населення, тобто відсутність доступу до мережі Інтернет, або питання захисту конфіденційних даних від незаконного розголошення. Ці скоріше концептуальні проблеми мають перманентний характер, оскільки є загальносистемними та не можуть бути швидко й ефективно розв'язані на державному рівні. Натомість технічні проблеми, що виникають під час користування електронним судом, цілком можливо усунути за короткий термін [9, с. 237].

На жаль, станом на кінець 2024 року підсистема «Електронний Суд» досі має технічні недосконалості. У комплексі всі вони створюють значні незручності при роботі з ЄСІТС [5, с. 104].

Розглянемо окремі проблемні аспекти, які потребують уваги з боку законодавця та Державної судової адміністрації.

Вимога додавати до кожної заяви ордер, доручення чи інший документ про повноваження представника. Система «Електронний Суд» технічно блокує можливість переходу до наступного кроку подання заяви без додавання одного з таких документів.

Це змушує представників виконувати зайві операції та щоразу прикріплювати документи, що засвідчують їхні повноваження. Водночас чинне цивільне процесуальне законодавство не вимагає від представника додавати довіреність чи аналогічний документ до кожної процесуальної або по суті заяви. Така практика суперечить базовій концепції електронного судочинства – забезпеченню зручності та швидкості подання документів до суду [1; 7, с. 105].

Більше того, ця проблема створює труднощі і для судових органів. Адже кожен суд зобов'язаний зберігати паперові матеріали всіх справ, що перебувають на розгляді. Ці матеріали формуються, зокрема, через роздрукування процесуальних документів, поданих через модуль «Електронний Суд». Оскільки документ про повноваження представника додається як додаток до кожної заяви, поданої через будь-яку підсистему ЄСІТС, суди змушені роздруковувати та підшивати до паперових матеріалів справи іноді десятки копій ідентичних документів.

Оптимальним рішенням цієї проблеми було б впровадження на початковому етапі опції, яка дозволяла б користувачу поставити позначку про наявність у матеріалах електронної справи копії документа про повноваження, що давало б змогу продовжити подання заяви без додавання файлів. Це спростило б і прискорило процедуру подання документів представниками через підсистему «Електронний Суд», а також зменшило б навантаження на суди та забезпечило економію бюджетних коштів.

Вимога додавати документи про сплату судового збору або звільнення від його сплати. При поданні заяв про виклик свідків, витребування чи забезпечення доказів, відвід, призначення екс-

пертизи, витребування справи з іншого суду, поновлення процесуальних строків та деяких інших через підсистему «Електронний Суд», необхідно додавати документ про оплату або звільнення від судового збору. Проте норми Закону України «Про судовий збір» не встановлюють обов'язку сплачувати судовий збір за подання таких заяв [2].

Цифровізація адвокатської практики передбачає пошук, добір та формування підходів, які забезпечать переведення даних відповідної сфери у електронний формат. Цифрову трансформацію адвокатської діяльності можна визначити як сукупність стратегій і процесів, що охоплюють інформатизацію, цифровізацію та автоматизацію функцій, пов'язаних із професійною діяльністю адвоката та роботою адвокатської корпорації, що дозволяє досягти якісно нового рівня надання кваліфікованої правової допомоги та управління органами адвокатського самоврядування. До переваг такої цифрової модернізації адвокатської діяльності належать: зменшення робочого навантаження на адвокатів; спрощення процедур направлення запитів і судової документації; скорочення фінансових витрат при наданні онлайн-консультацій тощо [5, с. 246].

Ще одна проблема полягає в тому, що за умов регулярних відключень електроенергії та нестабільної роботи телекомунікаційних мереж адвокати та інші учасники судових процесів не повинні нести відповідальність за технічні ризики, пов'язані з неможливістю взяти участь у відеоконференції під час розгляду справи.

Розглядаючи Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, ухваленого рішенням ВРП від 17.08.2021 № 1845/0/15-21, варто приділити увагу його пункту 46.

Згідно з діючою версією документа, за наявності у суді відповідних технічних можливостей учасник процесу може брати участь у судовому засіданні через відеоконференцзв'язок поза судовим приміщенням, використовуючи власне обладнання, дотримуючись порядку, визначеного процесуальним законодавством.

Водночас нормою ч. 5 ст. 212 ЦПК України встановлено, що учасник справи, який подав відповідну заяву, несе ризики технічних неполадок, які унеможливають участь у відеоконференції за межами судового приміщення, обриву зв'язку тощо.

У сучасних реаліях дане положення є надмірним навантаженням для учасників процесу, і, на нашу думку, норма щодо покладання ризиків технічних проблем при участі у відеоконференції на учасників справи має бути виключена на законодавчому рівні.

Висновки. Дане дослідження показало, що впровадження Електронного суду суттєво змінює роботу адвокатів і стає важливою частиною їхньої професійної діяльності. Цифрові сервіси полегшують подання документів, прискорюють доступ до судових матеріалів справ та допомагають економити час і кошти. Водночас, система має низку недоліків: технічні збої, зайві вимоги щодо документів та непотрібні процедури, які ускладнюють роботу адвокатів. Ці проблеми заважають досягти головної мети цифровізації – зробити судочинство доступнішим, швидшим і зручнішим. Для покращення роботи електронного правосуддя необхідно усунути наведені технічні прогалини та спростити ключові процедури. Електронний суд буде ефективним в роботі лише тоді, коли і система, і адвокати будуть технологічно готовими працювати у цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. Дата останнього оновлення: 19.10.2024. *Верховна Рада України. Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 05.11.2025).
2. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 року № 3674-VI. Дата останнього оновлення: 13.05.2024. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20110708#Text> (дата звернення 05.11.2025).
3. Гнатів О.Б. Ефективність підсистеми «Електронний Суд». *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. С. 40–43. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1561/1536>.
4. Кібець В.О. ЄCITS як цифрове майбутнє судової системи. *Правові горизонти/Legal horizons*. Суми, 2020. Вип. 22 (35). С. 105–109. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i22.p105>.
5. Комарницька І.І. Цифровізація та інформаційні технології у професійній діяльності адвоката в сучасних умовах/ І.І. Комарницька. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 243–247. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316974/307479>.
6. Котович І.О. Електронне судочинство в Україні. Чому майже вдалося. *Scientific Achievements and Innovations as a Way to Success: XXI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вільнюс, 1-3 трав. 2024 р.)*. Вільнюс, Литва, 2024. С. 103–105. URL: <https://isu-conference.com/wp->

content/uploads/2024/05/Scientific_achievements_and_innovations_as_a_way_to_success_May_1_3_2024_Vilnius_Lithuania.pdf.

7. Никон О.З. Правовий аналіз сучасного стану цифровізації системи правосуддя в Україні крізь призму юридичних позицій Конституційного Суду України. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. Київ, 2024. № 9 (37). С. 457–473. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-457-473](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-457-473).
8. Середницька І.А., Андрієнко І.С. Електронний Суд в Україні: деякі аспекти реалізації. *Цифрова трансформація права: ЄС та Україна*: матеріали 1-ї міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 квіт. 2024 р.). Харків: ХНУВС, 2024. С. 103–107. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/80ff086e-7a03-4991-8b6b-072fa3a3933e/content>.
9. Скочильяс-Павлів О.В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. *Київський часопис права*. Київ: КУПНАНУ, 2024. № 1. С. 207–211. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.29>.
10. Факас І.Б. Удосконалення електронного судочинства як гарантія ефективного доступу до правосуддя. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. Київ: КНУДТ, 2023. № 1. С. 235–237. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/26137/1/PRPSZISPU_2023_%D0%A0235-237.pdf.
11. Ярема О.Г., Карпенко Ю.В. Поняття електронного судочинства. Переваги та недоліки запровадження. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 8 груд. 2023 р.). Львів: ЛДУВС, 2023. С. 229–232. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3326>.
12. Ясинок М.М., Котвяковський Ю.О. Електронний Суд у цивільному судочинстві України. *Приватне та публічне право*. Суми, 2023. № 1. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5666.2023.1.6>.